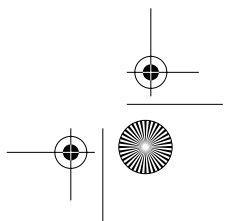
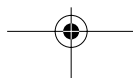
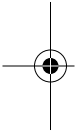
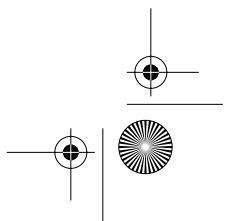
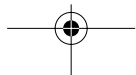
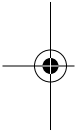
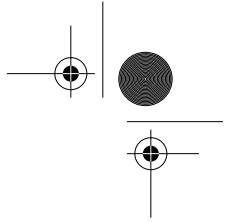
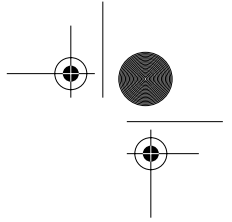

Psykoser

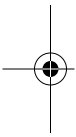
Johan Cullberg

Psykoser

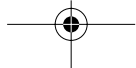
Et integrert perspektiv

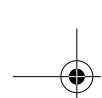
Oversatt av Lisbeth Nilsen
og Gunnar Bureid

Faglig konsulent på oversettelsen:
psykiater Reidar Kjær

UNIVERSITETSFORLAGET

© Universitetsforlaget 2005

1. utgave Universitetsforlaget 2001

ISBN: 82-15-00459-8

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med rettighetshaverne er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Utnyttelse i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Originalens tittel: *Psykoser. Ett integrerat perspektiv*

© 2. utgave Johan Cullberg og Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm 2005

Henvendelser om denne utgivelsen kan rettes til:

Universitetsforlaget AS

Postboks 508 Sentrum

0105 Oslo

www.universitetsforlaget.no

Sats: Rusaanes Bokproduksjon AS

Trykk og innbinding: AIT Otta AS

Boken er satt med: Garamond Three 11/13

Papir: 90 g G-print 1,0

Omslag: NORMAN/SANDVIK DESIGN

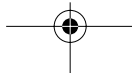
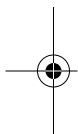
Omslagsillustrasjon: Ikaros' død av Pieter Bruegel d.e. (ca. 1525–1569), Bridgeman Art Library

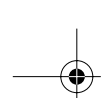
Myten forteller om hvordan Ikaros og hans far Daidalos, som er oppfinner og kunstner, binder vinger av fjær som han fester med voks på Ikaros og seg selv for å kunne fly.

I Ovids Metamorfoser skildres hvordan Daidalos advarer sin sønn: «Hvis du flyr for lavt, vil dine vinger tynges av bølgen ned, hvis for høyt, blir de svidde av solen.» Ikaros trosser farens råd og flyr så høyt at solen smelter voksen og vingene faller av. Han styrter i havet. På Bruegels maleri sysler menneskene, uvitende om dramaet, med sine daglige gjøremål mens Ikaros forsvinner i dypet.

I psykosens høye og ensomme flukt utenfor fornuftens lover forsøker mennesket å unngå sin virkelighet. Fallet tilbake mot jorden blir hardt hvis det ikke bremses. Dette handler denne boken om.

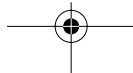
JC

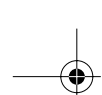

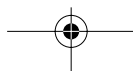
Innhold

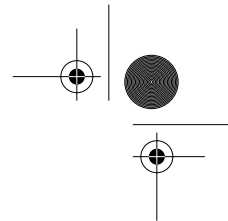
Innledning	13
Forord til 2. utgave.	14
DEL I Den psykotiske krisen og den schizofrene funksjonsforstyrrelsen.	15
1 Fornuften er en tynn hinne over kaos.	17
Regresjonen i jegets tjeneste	18
Fantasi og lek	19
Den intime relasjonen	19
Seksualiteten.	20
Religionen.	21
Magisk tenkning	23
Rusen	23
Normal respektive syk tenkning – det er en gråsoner å verne om her	24
Sammendrag.	25
2 Om å miste kontakten med virkeligheten	26
Seks skjebner, seks diagnoser.	26
Kan vi forstå psykoseutviklingen?	32
Sammendrag.	36
3 Psykosebegrepet, vrangforestillinger, hallusinasjoner	37
Psykosebegrepet	37
Demoner på styremøtene	37
Feiltolkninger.	38
Vrangforestillinger	40
Omfang	40
Innhold	40
Grad av bisarr tenkning.	42
Schizofrene vrangforestillinger.	43
Vrangforestillingspsykosen som mareritt i våken tilstand.	44
Hallusinasjoner.	46
Hørselshallusinasjoner	46
Synshallusinasjoner	49
Følehallusinasjoner	50
Lukt- og smakshallusinasjoner.	50
Sammendrag.	51

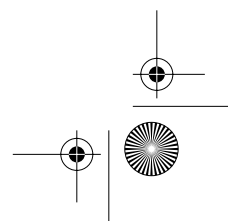
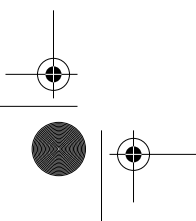

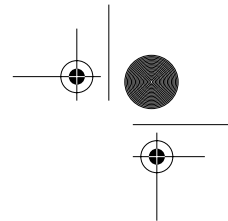
4	Jeget, selvet og psykosen	52
	Jeget og selvet	52
	Selv-objektdifferensiering	53
	Objektkonstans	54
	Den akutte psykosen som oppheving av du-relasjonen	57
	Sammendrag	58
5	Den akutte psykosens faser – en krisemodell	59
	A Prodromalfase	60
	B Prepsykose	61
	C Psykose – tidlig fase	62
	D Psykose – sen fase	64
	E Postpsykotisk fase – nyorientering	65
	Sammendrag	66
6	Nevrobiologiske sårbarhetsfaktorer	67
	Fra sykdomsmodellen til en stress-sårbarhetsmodell	67
	A Genetiske sårbarhetsfaktorer	69
	Schizofrenispektrum	69
	Ett gen eller flere gener?	72
	Dopaminhypotesen	73
	Personlighetstrekk og sårbarhet for psykose	74
	Den affektive sårbarheten	75
	B Neuronale utviklingsforstyrrelser	76
	Hypofrontalitetsteorien	76
	Tidlige avvik i barndomsutviklingen	78
	Patologi i cellearkitekturen	79
	Graviditets- og fødselskomplikasjoner som risikofaktor	80
	Fosfolipidhypotesen	82
	Er hjerneskadefunnene spesifikke for nettopp schizofreni?	82
	Sammendrag	82
7	Psykodynamiske sårbarhetsfaktorer	84
	Tidlige traumer og oppvekstproblemer	84
	Teorier om sårbarhet og personlighetsutvikling – neuro-psykodynamikk	86
	Personlighetsforstyrrelser	88
	Personlighetsforstyrrelse og psykose	89
	Narsissistisk personlighet	91
	Er aleksitymi en sårbarhetsfaktor for psykose?	92
	Familiestruktur og schizofreni	93
	Begrepet Expressed Emotion (EE)	95
	En sammenfattende neuro-psykodynamisk modell for den psykotiske sårbarheten	96

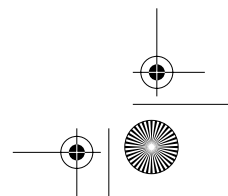

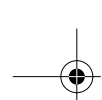
8 Psykoseutløsende faktorer	98
Psykologisk belastning og sårbarhet	99
Stress eller krise?	100
Uspesifikke psykoseutløsende stressorer	102
Søvnmangel	102
Isolering	102
Somatisk forstyrrelse eller dysfunksjon	103
Alkohol-, narkotika- eller giftpåvirkning	103
Andre årsaker	104
Spesifikke psykoseutløsende krise- og konfliktsituasjoner	104
Utviklingskriser og overgangsfaser	104
Tap og separasjon	106
«Uløselige» konflikter	108
Egentlig depresjon	109
Krenking av selvfølelsen	109
Sammendrag	111
9 Beskyttelsesfaktorer	112
Beskyttende faktorer i ulike faser	113
1 Et fungerende nettverk	113
Individuell ressurs svakhet	113
Sosial desintegrasjon – en sykdomsfremmede takt	114
2 Meningsfullt arbeid eller sysselsetting	116
Mangel på arbeid og sysselsetting	116
3 Opplevelse av sammenheng og mening	117
Sammendrag	117
10 De psykotiske syndromene I	119
Førstegangpsykose – tre typer	119
Den kortvarige psykosen	122
Forekomst	122
Symptomer	122
Bakgrunn	125
Forløp og prognose	126
Affektiv psykose	126
Forekomst	128
Symptomer	128
Bakgrunn	128
Vrangforestillingssyndromet	129
Forekomst	129
Symptomer	130
Forløp og prognose	133
Uspesifisert psykose	133
Dissosiative (hysteriske) «psykosier»	133
Bakgrunn	134

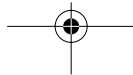

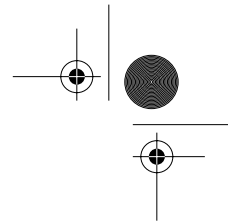
11 De psykotiske syndromene II	136
Schizofreni – «selvets sykdom»	136
Schizofrenibegrepets historiske utvikling	136
Avgrensningen mot de affektive sykdommene	136
Grunnsymptomene	136
Basissymptomer	138
Psykotiske symptomer ved schizofreni	139
Positive og negative symptomer	140
Schizofrene spektrumforstyrrelser	141
Schizofreni som state- og trait-fenomen	141
Schizofreni som sykdom eller som funksjonsforstyrrelse	142
Schizofrene syndromer	143
Forekomst	143
Symptomer	146
Undergrupper	148
Forløp	150
Schizofreniform lidelse	154
Schizoaffektiv lidelse – cykloid psykose	155
Sammendrag	156
12 Autismespektrumforstyrrelser og barndomspsykosier	158
Det autistiske syndromet	159
Forekomst og årsak	159
Aspergers syndrom	160
Forekomst	160
Barneschizofreni og andre psykosier	161
13 Psykosens to kritiske perioder og mulighetene for å bli frisk igjen ..	162
Den første kritiske perioden: prodromalsymptomer og ubehandlet psykose	163
Den andre kritiske perioden: tilfriskningsprosessen – å bygge opp et nytt håp	164
Hva skal leges?	164
Forutsetninger for behandlingen	165
1 «Det lave vendepunktet»	166
2 «Woodshedding»	167
3 «Det oscillerende forløpet»	169
14 Delirium, konfusjon, organisk psykose	171
Karakteristiske symptomer for delirium ifølge DSM-IV og ICD-10 ...	171
Årsaker til konfusjonstilstander	172
Vanlige konfusjonstilstander i forbindelse med sykehusopphold ...	173
Grenseoppgangen mellom konfusjon og psykose	174

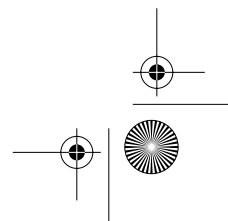

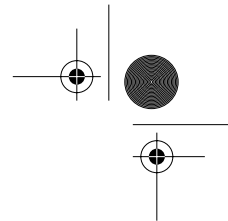
15 Kognitive funksjonsforstyrrelser og den psykotiske tenkningen . . .	177
Hva er en tankeforstyrrelse?	178
State- respektive trait-fenomen	178
Nevrokognisjon og schizofreni	179
Er de kognitive forstyrrelsene primære eller sekundære?	181
Schizofrene tankeforstyrrelser	182
Den «konkrete holdningen»	182
Forskjeller i tenkningen mellom en person med schizofreni og en person med traumatisk hjerneskade	183
Å «desymbolisere metaforene».	184
Sviktende «theory of mind».	186
En semiotisk teori	188
Behandlingsskader	189
Sammendrag	192
16 Om konstruksjonen av kronikeridentiteten	193
Faktorer som vanskeliggjør tilfriskningen	193
PTSD og den postpsykotiske depresjonen	193
Feilaktig medisinerer	194
Stigmatiseringsprosessen	195
Institusjonsbehandling	196
Kronikeridentiteten – en strategi mot psykisk smerte?	196
Den autistiske beskyttelsen	197
«Negative symptomer»	199
Sammendrag	202
17 På vei mot en bio-psyko-sosial psykosemodell	203
En modell for jegets virkelighetsintegrerende funksjon	203
Jegets avlesingsfunksjon mellom de indre og de ytre impulsene	205
Selvets psykotiske virkelighetskonstruksjon	207
Er det mulig å påvirke den psykotiske utviklingen psykologisk?	208
Antipsykotika er først og fremst reseptorhemmere og ikke psykosehemmere	209
Sammendrag	211
DEL 2 Behandling og støtte.	213
18 Tanketradisjoner i den psykiatriske idéhistorien	215
En magisk-demonisk tenkning og behovet for et håp	215
Læren om de fire kroppsvæsker og den psykofarmakologiske behandlingen	216
Den platoniske læren om pasjonene og psykoanalysens lære om det ubevisste	217
Opplysningstidens fornuftskrav og antipsykiatriens radikale kritikk	218

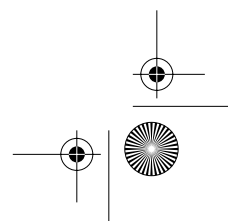
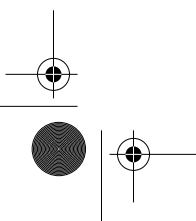

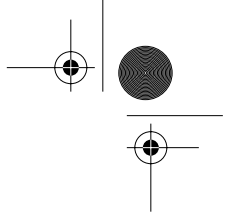
19 Utviklingstrekk i 1900-tallets psykosebehandling	220
De første tiårene – forvaring og overvåking.	221
Perioden 1930 til 1960 – de «heroiske behandlingenes» tid.	223
Feberbehandling	223
Insulinkoma	223
Lobotomi	224
Krampebehandling – fra cardiazol til ECT	225
Steriliseringsoperasjoner	226
Siste halvdel av 1900-tallet – antipsykotika, sosialpsykiatri og psykoterapi	227
«Antipsykiatrien»	227
Sosialpsykiatrien og antipsykotika gjør det lettere å skrive ut pasienter fra sykehusene	228
«Det terapeutiske samfunn»	229
De nye psykofarmaka	230
Bivirkninger – ikke et nødvendig onde	231
Psykoanalyse og psykoterapi	232
Demokratisering og offentlig kontroll	232
20 Psykosebehandlingens forutsetninger, krav og organisering	235
Å bli innlagt på en vanlig akuttavdeling	235
Kontraproduktive innslag i dagens psykosebehandling.	237
En funksjonell behandlingsorganisasjon	238
Den akutte psykosesens natur og behandling.	239
21 Den første kontakt og behandling ved akutt psykose	242
Behovstilpasset psykosebehandling.	242
1 Rask hjelp	243
2 Kriseintervensjon: familiesamtaler og problemformulering.	243
3 Kontinuitet og tilgjengelighet	246
4 Laveste optimale dose antipsykotika	248
5 Tilpasset døgnbehandling.	248
Diagnostiske undersøkelser.	249
Subspesialiserte team for nysyke	249
Soteriaprosjektet	250
EPPIC.	250
Fallskjermprosjektet	251
Opusprosjektet	252
Sen psykosefase – å støtte den friske personligheten	252
Rehabiliteringsfasen – å styrke jeget og minske sårbarheten	253
Når pasienten er psykosefri	253
Når pasienten fortsatt har psykosesymptomer	255

22 Psykose og selvmord	256
Forekomst	257
Selvmordsproblematikken ved akutt psykose	258
Selvmordshandlinger ved langvarig schizofreni	259
De selvmordsutsatte pasientene – etiske problemer	261
Hva er «å gjøre så godt man kan»?	262
Personalets egne behov – betydningen av å motvirke utbredthet	263
Sammendrag	264
23 De psykisk funksjonshemmede i samfunnet	265
Wisconsinprosjektet	265
Svenske forhold	267
Fra sykepleieprinsippet til normaliseringsprinsippet	268
Personlig ombud (koordinator)	268
Vernet bolig	269
Når mulighetene for egen bolig svikter	269
Naboreaksjoner ved åpningen av nye behandlingshjem	270
Misbruksproblemer – dobbeldiagnose	271
24 Farmakologisk behandling ved psykose	272
Reseptorfarmakologi	272
Antipsykotika	274
Dopaminblokkerende antipsykotika	275
Serotoninblokkerende «atypiske» antipsykotika	275
Legemiddelformer	276
Dose-effektstudier	277
Direkte bivirkninger av antipsykotika	279
Den antipsykotiske effekten: Gir reseptorblokaden et «psykologisk pusterom»?	281
Behandling av ekstrapyramidale symptomer (EPS)	283
Beroligende og søvninduserende farmaka	283
Antidepressiva og litiumbehandling	284
Depresjonsbehandling	284
Behandling med litium og andre stemningsstabiliserende medikamenter	285
Sammenfattende retningslinjer for farmakologisk behandling ved psykose	285
25 Psykologiske behandlingsformer ved psykose	287
Den psykoanalytiske tradisjonen	287
Systematiske effektstudier av psykoanalytisk orienterte terapier	288
Den kognitiv-atferdsterapeutiske tradisjonen (KAT)	291
Interesseområder	292

Mot en syntese av dynamisk psykologi og kognitive metoder	295
«Personal therapy»	297
Robert Libermans «Et selvstendig liv» – ESL-metoden	298
Psykoterapeutiske behandlingshjem	298
Kunstterapi	299
Psykomotorisk terapi og fysioterapi	299
Familiesamtaler, familieterapi og psykopedagogikk	299
Familiesamtaler	299
Familieterapi	300
Psykosepedagogikk	301
26 Forebygging av psykosjer	303
Primærforebygging – å forebygge sykdom	303
Sekundærforebygging – å få effektiv hjelp tidligere i det innledende sykdomstadiet	304
Ethiske aspekter	306
Tidlig intervensjon ved førstegangpsykose	306
Tertiærforebygging – å minske handikaket ved psykosesykdommen	307
27 Å være pårørende	308
Situasjonen for voksne pårørende og for søsken	308
«Overinvolverte» foreldre	309
Situasjonen for barn av en psykisk syk forelder	310
Appendiks. Klassifikasjon	312
ICD-10 og DSM-IV	312
Psykosenes plass blant de øvrige psykiske lidelsene	313
De psykiatriske diagnosegruppene	313
Oversikt over og sammenligning mellom psykoseklassifikasjonene i DSM-IV og ICD-10	315
Definisjoner	315
Avsluttende kommentar	318
Etterord	319
Litteratur	320
Register	333

